

eul_wid: okg-dk

Πλούταρχος ὁ Χαιρωνεύς · Plutarch of Chaeronea

On Moral Virtue

Περὶ τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς

Period: Ῥωμαϊκὴ [Roman](#)
Dialect: Ἀττικίζουσα [Atticizing](#)
Domain: Φιλοσοφία [Philosophy](#)
Format: Πεζὸς [Prose](#)
Affiliation: [Platonist](#)

- τ 1 ΠΕΡΙ ΗΘΙΚΗΣ ΑΡΕΤΗΣ Περὶ τῆς ἠθικῆς λεγομένης ἀρετῆς καὶ δοκούσης, ᾧ δὴ μάλιστα τῆς θεωρητικῆς διαφέρει, τῷ τὸ μὲν πάθος ὕλην ἔχειν τὸν δὲ λόγον εἶδος, εἰπεῖν πρόκειται τίνα τ' οὐσίαν ἔχει καὶ πῶς ὑφίστασθαι πέφυκε· καὶ πότερον οἰκείῳ λόγῳ κεκόσμηται τὸ δεδεγμένον μόριον αὐτὴν τῆς ψυχῆς ἢ μετέσχηκεν ἀλλοτρίου· καὶ εἰ μετέσχηκε, πότερον ὡς τὰ μεμιγμένα πρὸς τὸ βέλτιον ἢ μᾶλλον ὡς ἐπιστάσι' αὐτὴν χρώμενον καὶ ἀρχῇ μετέχειν λέγεται τῆς τοῦ ἄρχοντος δυνάμεως. ^[5]
- 440 D ὅτι μὲν γὰρ δύναται καὶ ἀρετὴ γεγονέναι καὶ μένειν παντάπασιν ἄυλος καὶ ἄκρατος, οἶμαι δῆλον εἶναι.
- 440 E Βέλτιον δὲ βραχέως ἐπιδραμεῖν καὶ τὰ τῶν ἑτέρων, οὐχ ἱστορίας ἕνεκα μᾶλλον ἢ τοῦ σαφέστερα γενέσθαι τὰ οἰκεῖα καὶ βεβαιότερα προεκτεθέντων ἐκείνων. Μενέδημος μὲν ὁ ἐξ Ἑρετρίας ἀνήρει τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὰς διαφοράς, ὡς μιᾶς οὐσης καὶ χρωμένης πολλοῖς ὀνόμασι· τὸ γὰρ αὐτὸ σωφροσύνην καὶ ἀνδρείαν καὶ δικαιοσύνην λέγεσθαι, καθάπερ βροτὸν καὶ ἄνθρωπον. Ἀρίστων δ' ὁ Χῖος (fr. 375) τῇ μὲν οὐσίᾳ μίαν καὶ αὐτὸς ἀρετὴν ἐποίει καὶ ὕγειαν ὠνόμαζε· τῷ δὲ πρὸς τί πως διαφόρους καὶ πλείονας, ὡς εἴ τις ἐθέλοι τὴν ὅρασιν ἡμῶν λευκῶν μὲν ἀντιλαμβανομένην λευκοθέαν καλεῖν, μελάνων δὲ μελανοθέαν ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον. ^[10]
- 440 F καὶ γὰρ ἡ ἀρετὴ ποιητέα μὲν ἐπισκοποῦσα καὶ μὴ ποιητέα κέκληται φρόνησις, ἐπιθυμίαν δὲ κοσμοῦσα καὶ τὸ μέτριον καὶ τὸ εὐκαιρον ἐν ἡδοναῖς ὀρίζουσα σωφροσύνη, κοινωνήμασι δὲ καὶ συμβολαίοις ὁμιλοῦσα τοῖς πρὸς ἑτέρους δικαιοσύνη· καθάπερ τὸ μαχαίριον ἐν μὲν ἐστὶν ἄλλοτε δ' ἄλλο διαιρεῖ, καὶ τὸ πῦρ ἐνεργεῖ περὶ ὕλης διαφόρους μιᾷ φύσει χρώμενον. ^[5]
- 441 A ἔοικε δὲ καὶ Ζήνων εἰς τοῦτό πως ὑποφέρεσθαι ὁ Κιτιεύς (fr. 201), ὀριζόμενος τὴν φρόνησιν ἐν μὲν ἀπονεμητέοις δικαιοσύνην ἐν δ' αἰρετέοις σωφροσύνην ἐν δ' ὑπομενετέοις ἀνδρείαν· ἀπολογούμενοι δ' ἀξιοῦσιν ἐν τούτοις τὴν ἐπιστήμην φρόνησιν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ὠνομάσθαι. Χρῦσιππος δὲ (fr. eth. 255) κατὰ τὸν ποιὸν ἀρετὴν ἰδίᾳ ποιότητι συνίστασθαι νομίζων ἔλαθεν αὐτὸν κατὰ τὸν Πλάτωνα (Men. ^[10]
- 441 B 72a) 'σμῆνος ἀρετῶν' οὐ σύνηθες οὐδὲ γνῶριμον ἐγείρας· ὡς γὰρ παρὰ τὸν ἀνδρεῖον ἀνδρείαν καὶ παρὰ τὸν πρᾶον πραότητα καὶ δικαιοσύνην παρὰ τὸν δίκαιον, οὕτω παρὰ τὸν χαρίεντα χαριεντότητας καὶ παρὰ τὸν ἐσθλὸν ἐσθλότητας καὶ παρὰ τὸν μέγαν μεγαλότητας καὶ παρὰ τὸν

καλὸν καλότητος ἐτέρας τε τοιαύτας ἐπιδεξιότητος εὐαπαντησίας εὐτραπείας ἀρετὰς
τιθέμενος πολλῶν καὶ ἀτόπων ὀνομάτων οὐδὲν δεομένην ἐμπέπληκε <τὴν> φιλοσοφίαν.
Κοινῶς δ' ἅπαντες οὗτοι τὴν ἀρετὴν τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς διάθεσιν τινα καὶ δύναμιν
γεγεννημένην ὑπὸ λόγου, μᾶλλον δὲ λόγον οὔσαν αὐτὴν ὁμολογούμενον καὶ βέβαιον καὶ
ἀμετάπτωτον ὑποτίθενται· καὶ νομίζουσιν οὐκ εἶναι τὸ παθητικὸν καὶ ἄλογον διαφορὰ τινι καὶ
φύσει [ψυχῆς] τοῦ λογικοῦ διακεκριμένον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ τῆς ψυχῆς μέρος, ὃ δὴ καλοῦσι
διάνοιαν καὶ ἡγεμονικόν, δι' ὅλου τρεπόμενον καὶ μεταβάλλον ἔν τε τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς καθ'
ἕξιν ἢ διάθεσιν μεταβολαῖς κακίαν τε γίνεσθαι καὶ ἀρετὴν, καὶ μηδὲν ἔχειν ἄλογον ἐν ἑαυτῷ,
λέγεσθαι δ' ἄλογον, ὅταν τῷ πλεονάζοντι τῆς ὀρμῆς ἰσχυρῷ γενομένῳ καὶ κρατήσαντι πρὸς τι
τῶν ἀτόπων παρὰ τὸν αἰροῦντα λόγον ἐκφέρηται· καὶ γὰρ τὸ πάθος εἶναι λόγον πονηρὸν καὶ
ἀκόλαστον ἐκ φαύλης καὶ διημαρτημένης κρίσεως σφοδρότητα καὶ ῥώμην προσλαβούσης. ^[10]

441 D ἔοικε δὲ λαθεῖν τούτους ἅπαντας, ἢ διττὸς ἡμῶν ὡς ἀληθῶς ἕκαστός ἐστι καὶ σύνθετος· τὴν γὰρ
ἐτέραν διπλόην οὐ κατεῖδον, ἀλλὰ τὴν ψυχῆς καὶ σώματος μῖξιν ἐμφανεστέραν οὔσαν. ὅτι δ'
αὐτῆς ἔστι τῆς ψυχῆς ἐν ἑαυτῇ σύνθετόν τι καὶ διφυὲς καὶ ἀνόμοιον, ὥσπερ ἐτέρου σώματος
τοῦ ἀλόγου πρὸς τὸν λόγον ἀνάγκη τινὶ καὶ φύσει συμμιγέντος καὶ συναρμοσθέντος, εἰκὸς μὲν
ἐστὶ μηδὲ Πυθαγόραν ἀγνοῆσαι, τεκμαιρομένοις τῇ περὶ μουσικὴν σπουδῇ τοῦ ἀνδρός, ἣν
ἐπηγάγετο τῇ ψυχῇ κηλήσεως ἔνεκα καὶ παραμυθίας, ὡς οὐ πᾶν ἐχούσῃ διδασκαλίᾳ καὶ
μαθήμασιν ὑπήκοον οὐδὲ λόγῳ μεταβλητὸν ἐκ κακίας, ἀλλὰ τινος ἐτέρας πειθοῦς συνεργοῦ καὶ
πλάσεως καὶ τιθασεύσεως δεόμενον, εἰ μὴ παντάπασι μέλλοι φιλοσοφία δυσμεταχειρίστον
εἶναι καὶ ἀπειθές· ἐμφανῶς μέντοι καὶ βεβαίως καὶ ἀναμφιδόξως Πλάτων (Tim. ^[5]

441 E 35) συνεῖδεν, ὅτι τούτου τε τοῦ κόσμου τὸ ἔμψυχον οὐχ ἀπλοῦν οὐδ' ἀσύνθετον οὐδὲ μονοειδές
ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῆς ταύτου καὶ τῆς τοῦ ἐτέρου μεμιγμένον δυνάμεως πῇ μὲν αἰεὶ κατὰ ταῦτα
κοσμεῖται καὶ περιπολεῖ μιᾷ τάξει κράτος ἐχούσῃ χρώμενον, πῇ δ' εἷς τε κινήσεις καὶ κύκλους
σχιζόμενον ὑπεναντίους καὶ πλανητοὺς ἀρχὴν διαφορᾶς καὶ μεταβολῆς καὶ ἀνομοιότητος
ἐνδίδωσι ταῖς περὶ γῆν φθοραῖς καὶ γενέσεσιν, ἢ τ' ἀνθρώπου ψυχῇ (Tim. ^[5]

441 F 69c) μέρος ἢ μίμημα τῆς τοῦ παντὸς οὔσα καὶ συνηρμοσμένη κατὰ λόγους καὶ ἀριθμούς
ἐοικότας ἐκείνοις οὐχ ἀπλῇ τίς ἐστίν οὐδ' ὁμοιοπαθής, ἀλλ' ἕτερον μὲν ἔχει τὸ νοερὸν καὶ
λογιστικόν, ᾧ κρατεῖν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ φύσιν καὶ ἄρχειν προσῆκόν ἐστιν, ἕτερον δὲ τὸ
παθητικὸν καὶ ἄλογον καὶ πολυπλανές καὶ ἄτακτον ἐξεταστοῦ δεόμενον. ^[5]

442 A οὗ πάλιν διχῇ μεριζομένου τὸ μὲν αἰεὶ σώματι βούλεσθαι συνεῖναι καὶ σῶμα θεραπεύειν
πεφυκὸς ἐπιθυμητικὸν κέκληται, τὸ δ' ἔστι μὲν ἢ τούτῳ προστιθέμενον, ἔστι δ' ἢ τῷ λογισμῷ
παρέχον ἰσχὺν ἐπὶ τοῦτο καὶ δύναμιν θυμοειδές, ἀποδείκνυσι δὲ (Rep. 434d sqq.) τὴν διαφορὰν
μάλιστα τῇ τοῦ λογιζομένου καὶ φρονοῦντος ἀντιβάσει πρὸς τὸ ἐπιθυμοῦν καὶ <τὸ>
θυμούμενον, ὡς τῷ ἕτερ' εἶναι πολλάκις ἀπειθοῦντα καὶ δυσμαχοῦντα πρὸς τὸ βέλτιστον. ^[10]

442 B ταύταις ἐχρήσατο ταῖς ἀρχαῖς ἐπὶ πλέον Ἀριστοτέλης, ὡς δηλὸν ἐστίν ἐξ ὧν ἔγραψεν· ὕστερον
δὲ τὸ μὲν θυμοειδές τῷ ἐπιθυμητικῷ προσένειμεν, ὡς ἐπιθυμίαν τινὰ τὸν θυμὸν ὄντα καὶ
ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως (de an. 403a 30), τῷ μέντοι παθητικῷ καὶ ἀλόγῳ μέχρι παντὸς ὡς
διαφέροντι τοῦ λογιστικοῦ χρώμενος διετέλεσεν, οὐχ ὅτι παντελῶς ἄλογόν ἐστιν ὥσπερ τὸ
αἰσθητικὸν ἢ τὸ θρεπτικὸν καὶ φυτικὸν τῆς ψυχῆς μέρος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅλως ἀνήκοα λόγου
καὶ κωφὰ τρόπον τινὰ τῆς σαρκὸς ἐκβεβλάσθη καὶ περὶ τὸ σῶμα παντελῶς καταπέφυκε, τὸ
δὲ παθητικὸν οἰκείου λόγου στέρεται καὶ ἄμοιρόν ἐστιν, ἄλλως δὲ τοῦ λογιζομένου καὶ
φρονοῦντος εἰσακούειν καὶ τρέπεσθαι πρὸς ἐκεῖνο καὶ ὑπείκειν καὶ κατασχηματίζεσθαι
πέφυκεν, ἐὰν μὴ τέλεον ἢ διεφθαρμένον ὑφ' ἡδονῆς ἀμαθοῦς καὶ ἀκόλαστου διαίτης. ^[5]

442 C

Οἱ δὲ θαυμάζοντες ὅπως ἄλογον μὲν ἐστὶ λόγου δ' ὑπήκοον οὐ μοι δοκοῦσι τοῦ λόγου περινοεῖν τὴν δύναμιν ὅση πέφυκε καὶ ἐφ' ὅσον διέρχεται (Eur. fr. 898, 3) τῷ κρατεῖν καὶ ἄγειν οὐ σκληραῖς οὐδ' ἀντιτύποις ἀγωγαῖς ἀλλὰ τυπικαῖς καὶ τὸ ἐνδόσιμον καὶ πειθήνιον ἀπάσης ἀνάγκης καὶ βίας ἐχούσαις ἀνυσιμώτερον. ἐπεὶ καὶ πνεῦμα δήπου καὶ νεῦρα καὶ ὅσῃ καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος ἄλογ' ἐστίν, ἀλλ' ὅταν ὀρμὴ γένηται, σείσαντος ὥσπερ ἡνίας τοῦ λογισμοῦ πάντα τέταται καὶ συνῆκται καὶ ὑπακούει· καὶ πόδες τε θεῖν διανοηθέντος εὐτονοὶ καὶ χεῖρες εἰς ἔργον καθίστανται βαλεῖν ἢ λαβεῖν ὀρμήσαντος. ^[5]

442 D ἄριστα δ' ὁ ποιητὴς τὸ συμπαθοῦν καὶ συγκατασχηματιζόμενον τῷ λόγῳ τοῦ ἀλόγου παρίστησι διὰ τούτων (τ 208 sqq.)· ὡς τῆς τήκετο καλὰ παρήϊα δακρυχεοῦσης, κλαιούσης ἐὼν ἄνδρα παρήμενον· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς θυμῷ μὲν γοόωσαν ἐὼν ἐλέαιρε γυναιῖκα, ὀφθαλμοὶ δ' ὡς εἰ κέρα ἔστασαν ἢ ἐσίδηρος ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι, δόλῳ δ' ὅ γε δάκρυα κεῦθεν· οὕτως κατήκοον εἶχε τῆς κρίσεως καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ αἷμα καὶ τὸ δάκρυον. ^[2]

442 E δηλοῦσι δὲ καὶ παρὰ καλαῖς καὶ καλοῖς, ὧν οὐκ ἔξ λόγος οὐδὲ νόμος θιγεῖν, αἰδοίων φυγαὶ καὶ ἀναχωρήσεις ἡσυχίαν ἀγόντων καὶ ἀτρεμούντων. ὁ μάλιστα συμβαίνει τοῖς ἐρώσιν εἶτ' ἀκούσασιν ὡς ἀδελφῆς ἐρώντες ἢ θυγατρὸς ἡγνοήκασιν· ἅμα γὰρ ἔπτηξε τὸ ἐπιθυμοῦν ἀψαμένου τοῦ λόγου καὶ τὸ σῶμα τὰ μέρη συνευσχημονοῦντα τῇ κρίσει παρέσχε. σιτίοις γε μὴν πολλάκις καὶ ὄψοις μάλ' ἡδέως προσενεχθέντες ἂν αἰσθωνται καὶ μάθωσιν αὐτοὺς τῶν μὴ καθαρῶν τι μὴδὲ νομίμων ἐδηδοκότας, οὐ τῇ κρίσει μόνον ἐπιτίθεται τὸ λυποῦν καὶ δάκνον, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα τῇ δόξῃ συνδιατρεπόμενον καὶ ἀναπιμπλάμενον ἔμετοι καὶ διατροπαὶ ναυτιώδεις ἴσχουσι. ^[5]

442 F δέδοικα δὲ μὴ δόξαιμι παντάπασιν ἐπαγωγὰ καὶ νεαρὰ τῷ λόγῳ περαίνειν, ψαλτήρια διεξιὼν καὶ λύρας καὶ πηκτίδας καὶ αὐλοὺς καὶ ὅσα μουσικῆς προσωδὰ καὶ προσήγορα μηχανησαμένης ἀνθρωπίνους πάθεις ἄψυχα συνήδεται καὶ συνεπιθρηγεῖ καὶ συνάδει καὶ συνακολασταίνει, τὰς κρίσεις ἀναφέροντα καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ ἦθη τῶν χρωμένων. ^[5]

443 A καίτοι καὶ Ζήνωνά φασι (fr. 299) εἰς θέατρον ἀνιόντα κιθαρῳδοῦντος Ἀμοιβέως πρὸς τοὺς μαθητάς ἴωμεν· εἶπεῖν ὅπως καταμάθωμεν οἷαν ἔντερα καὶ νεῦρα καὶ ξύλα καὶ ὅσῃ λόγου καὶ ῥυθμοῦ μετασχόντα καὶ τάξεως ἐμμέλειαν καὶ φωνὴν ἀφήσιν· ἀλλὰ ταῦτ' ἐάσας ἡδέως ἂν αὐτῶν πυθοίμην, εἰ κύνας καὶ ἵππους καὶ ὄρνιθας οἰκουροὺς ὀρώντες ἔθει καὶ τροφῇ καὶ διδασκαλίᾳ φωνὰς τε συνετὰς καὶ πρὸς λόγον ὑπηκόους κινήσεις καὶ σχέσεις ἀποδιδόντας καὶ πράξεις τὸ μέτριον καὶ τὸ χρήσιμον ἡμῖν ἐχούσας Ὀμήρου τ' ἀκούοντες τὸν Ἀχιλλεῆα λέγοντος ὅτρύνειν ἵππους τε καὶ ἀνέρας (Π 167) ἐπὶ τὴν μάχην ἔτι θαυμάζουσι καὶ διαποροῦσιν εἰ τὸ θυμούμενον ἐν ἡμῖν καὶ ἐπιθυμοῦν καὶ λυπούμενον καὶ ἡδόμενον ὑπακούειν τε τῷ φρονοῦντι καὶ πάσχειν ὑπ' αὐτοῦ καὶ συνδιατίθεσθαι πέφυκεν, οὐκ ἀποικοῦν οὐδ' ἀπεσχισμένον οὐδὲ πλασσόμενον ἔξωθεν οὐδὲ τυπούμενον ἀνάγκαις τισὶν ἢ πληγαῖς, ἀλλὰ φύσει μὲν ἐξηρητημένον αἰεὶ δ' ὁμιλοῦν καὶ συντρεφόμενον καὶ ἀναπιμπλάμενον ὑπὸ συνηθείας. ^[10]

443 C Διὸ καὶ καλῶς ὠνόμασται τὸ ἦθος. ἔστι μὲν γὰρ, ὡς τύπῳ εἶπεῖν, ποιότης τοῦ ἀλόγου τὸ ἦθος, ὠνόμασται δ' ὅτι τὴν ποιότητα ταύτην καὶ τὴν διαφορὰν ἔθει λαμβάνει τὸ ἄλογον ὑπὸ τοῦ λόγου πλαττόμενον, οὐ βουλομένου τὸ πάθος ἐξαιρεῖν παντάπασιν (οὔτε γὰρ δυνατόν οὔτ' ἄμεινον), ἀλλ' ὅρον τινὰ καὶ τάξιν ἐπιτιθέντος αὐτῷ καὶ τὰς ἠθικὰς ἀρετάς, οὐκ ἀπαθείας οὔσας ἀλλὰ συμμετρίας παθῶν καὶ μεσότητος, ἐμποιοῦντος· ἐμποιεῖ δὲ τῇ φρονήσει τὴν τοῦ παθητικοῦ δύναμιν εἰς ἕξιν ἀστείαν καθιστάς. ^[10]

443 D τρία γὰρ δὴ ταῦτά φασι περὶ τὴν ψυχὴν ὑπάρχειν, δύναμιν πάθος ἕξιν. ἡ μὲν οὖν δύναμις ἀρχὴ καὶ ὕλη τοῦ πάθους, οἷον ὀργιλότης αἰσχυνηλία θαρραλεότης· τὸ δὲ πάθος κίνησίς τις ἥδη τῆς δυνάμεως, οἷον ὀργὴ θάρσος αἰδώς [θράσος]· ἡ δ' ἕξις ἰσχύς καὶ κατασκευὴ τῆς περὶ τὸ ἄλογον

δυνάμεως ἐξ ἔθους ἐγγενομένη, κακία μὲν, ἂν φαύλως, ἀρετὴ δ', ἂν καλῶς ὑπὸ τοῦ λόγου παιδαγωγηθῇ τὸ πάθος. Ἐπεὶ δ' οὐ πᾶσαν ἀρετὴν μεσότητα ποιοῦσιν οὐδ' ἠθικὴν καλοῦσι, λεκτέον ἂν εἴη περὶ τῆς διαφορᾶς ἀρξαμένοις ἄνωθεν. ^[10]

443 E ἔστι τοίνυν τῶν πραγμάτων τὰ μὲν ἀπλῶς ἔχοντα τὰ δὲ πῶς ἔχοντα πρὸς ἡμᾶς· ἀπλῶς μὲν οὖν ἔχοντα γῇ οὐρανὸς ἄστρα θάλασσα, πῶς δ' ἔχοντα πρὸς ἡμᾶς ἀγαθὸν κακόν, αἰρετὸν φευκτόν, ἡδὺ ἀλγεινόν. ἀμφοῖν δὲ τοῦ λόγου θεωρητικοῦ ὄντος τὸ μὲν περὶ τὰ ἀπλῶς ἔχοντα μόνον ἐπιστημονικὸν καὶ θεωρητικόν ἐστι, τὸ δ' ἐν τοῖς πῶς ἔχουσι πρὸς ἡμᾶς βουλευτικὸν καὶ πρακτικόν· ἀρετὴ δὲ τούτου μὲν ἡ φρόνησις ἐκείνου δ' ἡ σοφία. διαφέρει δὲ σοφίας φρόνησις, ἥ τοῦ θεωρητικοῦ πρὸς τὸ πρακτικὸν καὶ παθητικὸν ἐπιστροφῆς καὶ σχέσεώς τινος γενομένης ὑφίσταται κατὰ λόγον ἢ φρόνησις. ^[10]

443 F διὸ φρόνησις μὲν τύχης δεῖται σοφία δ' οὐ δεῖται πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος οὐδὲ βουλῆς· ἔστι γὰρ περὶ τὰ αἰεὶ κατὰ ταῦτά καὶ ὡσαύτως ἔχοντα. καὶ καθάπερ ὁ γεωμέτρης οὐ βουλευέται περὶ τοῦ τριγώνου, εἰ δυεῖν ὀρθαῖς ἴσας ἔχει τὰς ἐντὸς γωνίας ἀλλ' οἶδεν (αἱ γὰρ βουλαὶ περὶ τῶν ἄλλοτ' ἄλλως ἐχόντων, οὐ περὶ τῶν βεβαίων καὶ ἀμεταπτώτων), οὕτως ὁ θεωρητικὸς νοῦς περὶ τὰ πρῶτα καὶ μόνιμα καὶ μίαν αἰεὶ φύσιν ἔχοντα μὴ δεχομένην μεταβολὰς ἐνεργῶν ἀπήλλακται τοῦ βουλευέσθαι· τὴν δὲ φρόνησιν εἰς πράγματα πλάνης μεστὰ καὶ ταραχῆς καθιεῖσαν ἐπιμίγνυσθαι τοῖς τυχεροῖς πολλάκις ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ τῷ βουλευτικῷ χρῆσθαι περὶ τῶν ἀδηλοτέρων, τῷ δὲ πρακτικῷ τὸ βουλευτικὸν ἐκδεχομένην ἐνεργεῖν ἤδη καὶ τοῦ ἀλόγου συμπαρόντος καὶ συνεφελκομένου ταῖς κρίσεσιν. ^[10]

444 B ὁρμῆς γὰρ δέονται· τὴν δ' ὁρμὴν τῷ πάθει ποιεῖ τὸ ἦθος, λόγου δεομένην ὀρίζοντος, ὅπως μετρία παρῇ καὶ μήθ' ὑπερβάλλῃ μήτ' ἐγκαταλείπῃ τὸν καιρόν. τὸ γὰρ δὴ παθητικὸν καὶ ἄλογον κινήσει χρηταὶ ταῖς μὲν ἄγαν σφοδραῖς καὶ ὀξείαις ταῖς δὲ μαλακωτέραις ἢ προσήκει καὶ ἀργότεραις. ὅθεν ἕκαστον ὧν πράττομεν αἰεὶ μοναχῶς μὲν κατορθοῦται πλεοναχῶς δ' ἀμαρτάνεται· τὸ γὰρ βαλεῖν τὸν σκοπὸν ἔν ἐστι καὶ ἀπλοῦν, ἀστοχοῦσι δ' ἄλλοτ' ἄλλως, ὑπερβάλλοντες τὸ μέτριον ἢ προαπολείποντες. τοῦτ' οὖν τοῦ πρακτικοῦ λόγου κατὰ φύσιν ἔργον ἐστί, τὸ ἐξαιρεῖν τὰς ἀμετρίας τῶν παθῶν καὶ πλημμελείας. ^[10]

444 C ὅπου μὲν γὰρ ὑπ' ἀρρωστίας καὶ μαλακίας ἢ δέους καὶ ὄκνου προενδίδωσιν ἡ ὁρμὴ καὶ προαπολείπει τὸ καλόν, ἐνταῦθα πάρεστιν ἐξεγείρων καὶ ἀναρριπίζων, ὅπου δὲ πάλιν ἐκφέρεται ῥυεῖσα πολλὴ καὶ ἄτακτος, ἐκεῖ τὸ σφοδρὸν ἀφαιρεῖ καὶ ἴστησιν. οὕτως δ' ὀρίζων τὴν παθητικὴν κίνησιν ἐμποιεῖ τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς περὶ τὸ ἄλογον, ἐλλείψεως καὶ ὑπερβολῆς μεσότητος οὕσας. οὐ γὰρ ἅπασαν ἀρετὴν μεσότητι γίνεσθαι ῥητέον· ἀλλ' ἡ μὲν ἀπροσδεὴς τοῦ ἀλόγου καὶ περὶ τὸν εἰλικρινῆ καὶ ἀπαθῆ νοῦν συνισταμένη σοφία καὶ φρόνησις αὐτοτελής τίς ἐστιν ἀκρότης τοῦ λόγου καὶ δύναμις, ἥ τὸ θειότατον ἐγγίνεται τῆς ἐπιστήμης καὶ μακαριώτατον, ἡ δ' ἀναγκαία διὰ τὸ σῶμα καὶ δεομένη τῆς παθητικῆς ὥσπερ ὀργανικῆς ὑπηρεσίας ἐπὶ τὸ πρακτικόν, οὐκ οὔσα φθορὰ τοῦ ἀλόγου τῆς ψυχῆς οὐδ' ἀναίρεσις ἀλλὰ τάξις καὶ διακόσμησις, ἀκρότης μὲν ἐστι τῇ δυνάμει καὶ τῇ ποιότητι, τῷ ποσῷ δὲ μεσότης γίνεται τὸ ὑπερβάλλον ἐξαιρουῖσα καὶ τὸ ἐλλείπον. ^[5]

444 D Ἐπεὶ δὲ πολλαχῶς τὸ μέσον (καὶ γὰρ τὸ κεκραμένον τῶν ἀκράτων μέσον, ὡς λευκοῦ καὶ μέλανος τὸ φαιόν· καὶ τὸ περιέχον καὶ περιεχόμενον τοῦ περιεχομένου καὶ περιέχοντος, ὡς τῶν δώδεκα καὶ τεττάρων τὰ ὀκτώ· καὶ τὸ μηδετέρου τῶν ἄκρων μετέχον, ὡς ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τὸ ἀδιάφορον), τούτων μὲν οὐδενὶ τῶν τρόπων ἡ ἀρετὴ προσρητέα μεσότης. ^[5]

444 E οὔτε γὰρ μῖγμα τῶν κακιῶν ἐστίν, οὔτ' ἐμπεριέχουσα τοῦλαττον ἐμπεριέχεται τῷ πλεονάζοντι τοῦ προσήκοντος, οὔτ' ἀπήλλακται παντάπασιν τῶν παθητικῶν ὁρμῶν, ἐν αἷς τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον ἐστι. γίνεται δὲ μεσότης καὶ λέγεται μάλιστα τῇ περὶ φθόγγους καὶ ἀρμονίας ὁμοίως·

ἐκείνη τε γὰρ ἐμμελὴς οὔσα φωνὴ καθάπερ ἡ νήτη καὶ ὑπάτη τῆς μὲν τὴν ὀξύτητα τῆς δὲ τὴν βαρύτητα τὴν ἄγαν διαπέφευγεν· αὕτη τε κίνησις οὔσα καὶ δύναμις περὶ τὸ ἄλογον, τὰς ἐκλύσεις καὶ τὰς ἐπιτάσεις καὶ ὅλως τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον ἐξαιρεῖ τῆς ὀρμῆς, εἰς τὸ μέτριον καὶ ἀναμάρτητον καθιστᾷσα τῶν παθῶν ἕκαστον. ^[10]

445 A αὐτίκα τὴν μὲν ἀνδρείαν μεσότητά φασιν εἶναι δειλίας καὶ θρασύτητος, ὣν ἡ μὲν ἔλλειψις ἡ δ' ὑπερβολὴ τοῦ θυμοειδοῦς ἐστι· τὴν δ' ἐλευθεριότητα μικρολογίας καὶ ἀσωτίας, πραότητα δ' ἀναλγησίας καὶ ὠμότητος· αὐτὴν τε σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, τὴν μὲν περὶ τὰ συμβόλαια μήτε πλέον νέμουσιν αὐτῇ τοῦ προσήκοντος μήτ' ἔλαττον, τὴν δ' εἰς τὸ μέσον [ἀπαθείας] ἀναισθησίας καὶ ἀκολασίας ἀεὶ τὰς ἐπιθυμίας καθιστᾷσαν. Ἐν ᾧ δὴ καὶ μάλιστα δοκεῖ τὸ ἄλογον τῆς πρὸς τὸ λογικὸν διαφορᾶς αὐτοῦ παρέχειν κατανόησιν, καὶ δεικνύειν τὸ πάθος ὡς ἕτερόν τι κομιδῇ τοῦ λόγου ἐστίν. ^[10]

445 B οὐ γὰρ ἂν διέφερε σωφροσύνης ἐγκράτεια, καὶ ἀκολασίας ἀκρασία περὶ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐπιθυμίας, εἰ ταῦτόν ἦν τῆς ψυχῆς ᾧ ἐπιθυμεῖν ᾧ τε κρίνειν πέφυκε. νῦν δὲ σωφροσύνη μὲν ἐστίν, οὗ τὸ παθητικὸν ὥσπερ εὐήνιον θρέμμα καὶ πρᾶον ὁ λογισμὸς ἡνιοχεῖ καὶ μεταχειρίζεται, περὶ τὰς ἐπιθυμίας χρώμενος ὑπέκοντι καὶ δεχομένῳ τὸ μέτριον καὶ τὸ εὖσχημον ἐκουσίως, ὁ δ' ἐγκρατὴς ἄγει μὲν ἐρρωμένῳ τῷ λογισμῷ καὶ κρατοῦντι τὴν ἐπιθυμίαν, ἄγει δ' οὐκ ἀλύπως οὐδὲ πειθομένην ἀλλὰ πλαγίαν καὶ ἀντιτείνουσιν, οἷον ὑπὸ πληγῆς καὶ χαλινοῦ καταβιαζόμενος καὶ ἀνακρούων, ἀγῶνος ὦν ἐν ἑαυτῷ καὶ θορύβου μεστός· οἷον ὁ Πλάτων (Phaedr. ^[10]

445 C 254 sqq.) ἐξεικονίζει περὶ τὰ τῆς ψυχῆς ὑποζύγια, τοῦ χείρονος πρὸς τὸ βέλτιον ζυγομαχοῦντος ἅμα καὶ τὸν ἡνίοχον διαταράττοντος ἀντέχειν ὀπίσω καὶ κατατείνειν ὑπὸ σπουδῆς ἀναγκαζόμενον αἰεὶ, 'μὴ βάλῃ φοίνικας ἐκ χειρῶν ἱμάντας' κατὰ Σιμωνίδην (fr. 17). ὅθεν οὐδ' ἀρετὴν ἀξιούσιν αὐτοτελῆ τὴν ἐγκράτειαν ἀλλ' ἔλαττον ἀρετῆς εἶναι· μεσότης γὰρ οὐ γέγονεν ἐκ συμφωνίας τοῦ χείρονος πρὸς τὸ βέλτιον οὐδ' ἀνήρηται τοῦ πάθους τὸ ὑπερβάλλον, οὐδὲ πειθόμενον οὐδ' ὁμολογοῦν τῷ φρονοῦντι τῆς ψυχῆς τὸ ἐπιθυμοῦν ἀλλὰ λυποῦν καὶ λυπούμενον καὶ καθειργόμενον ὑπ' ἀνάγκης ὥσπερ ἐν στάσει δυσμενὲς καὶ πολέμιον συνοικεῖ· 'πόλις δ' ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων' (Soph. ^[5]

445 D O. R. 3), ἡ τοῦ ἐγκρατοῦς ψυχὴ διὰ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ τὴν διαφοράν. κατὰ ταῦτά δ' οἴονται καὶ τὴν ἀκρασίαν ἔλαττόν τι κακίας εἶναι παντελῆ δὲ κακίαν τὴν ἀκολασίαν. αὕτη μὲν γὰρ ἔχουσα καὶ πάθος φαῦλον καὶ λόγον ὑφ' οὗ μὲν ἐξάγεται τῷ ἐπιθυμεῖν πρὸς τὸ αἰσχρόν, ὑφ' οὗ δὲ τῷ κακῶς κρίνειν προστιθεμένου ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ τὴν αἴσθησιν ἀποβάλλει τῶν ἀμαρτανομένων· ἡ δ' ἀκρασία τῷ μὲν λόγῳ σώζει τὴν κρίσιν ὀρθὴν οὔσαν, τῷ δὲ πάθει φέρεται παρὰ τὴν κρίσιν ἰσχύοντι τοῦ λόγου μᾶλλον. ^[10]

445 E ὅθεν διαφέρει τῆς ἀκολασίας· ὅπου μὲν γὰρ ἡττᾷται τοῦ πάθους ὁ λογισμὸς ὅπου δ' οὐδὲ μάχεται, καὶ ὅπου μὲν ἀντιλέγων ἔπεται ταῖς ἐπιθυμίαις ὅπου δ' ὑψηγῆται συναγορεύων, καὶ ὅπου μὲν ἡδομένῳ κοινωνεῖν ὑπάρχει τῶν ἀμαρτανομένων ὅπου δ' ἀχθόμενῳ, καὶ ὅπου μὲν ἐκὼν φέρεται πρὸς τὸ αἰσχρόν ὅπου δὲ προδίδωσιν ἄκων τὸ καλόν· ὡς τοῖς πραττομένοις ὑπ' αὐτῶν οὐχ ἥττον δὲ καὶ τοῖς λεγομένοις ἔνεστιν ἡ διαφορὰ κατάδηλος. ἀκολάστων μὲν γὰρ αἶδε φωναί· 'τίς δὲ χάρις, τί δὲ τερπνὸν ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης; τεθναίνῃ, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι' (Mimn. ^[1]

445 F fr. 1)· καὶ ἕτερος (Alexis fr. 271, 4. 5) 'τὸ πιεῖν τὸ φαγεῖν τὸ τῆς Ἀφροδίτης τυγχάνειν, τὰ δ' ἄλλα προσθήκας ἅπαντ' ἐγὼ καλῶ' φησίν, ὥσπερ ἐξ ὅλης τῆς συνεπινεύων ταῖς ἡδοναῖς καὶ ὑπερεπόμενος. ^[6]

446 A

οὐχ ἦττον δὲ τούτων ὁ εἰπών (Com. adesp. 217) 'ἔα μ' ἀπολέσθαι· τοῦτο γάρ μοι συμφέρει· τὴν κρίσιν ἔχει τῷ πάθει συννοσοῦσαν. αἱ δὲ τῆς ἀκрасίας ἕτεραι καὶ διαφέρουσαι 'γνώμην ἔχοντά μ' ἢ φύσις βιάζεται' (Eur. fr. 840) καὶ 'αἰαῖ, τόδ' ἤδη θεῖον ἀνθρώποις κακόν, ὅταν τις εἰδῇ τάγαθόν χρηταὶ δὲ μή' (Eur. fr. 841) καὶ 'εἵκει γὰρ ἤδη θυμὸς οὐδ' ἔτ' ἀντέχει, θινῶδες ὡς ἄγκιστρον ἀγκύρας σάλω' (Tr. ad. 379), θινῶδες ἄγκιστρον οὐ φαύλως λέγων τὸ μὴ κάτοχον τοῦ λογισμοῦ μηδ' ἀραρός, ἀλλὰ μανότητι τῆς ψυχῆς καὶ μαλακίᾳ προϊέμενον τὴν κρίσιν. οὐ πόρρω δὲ τῆς εἰκόνης ταύτης κάκεῖνα εἴρηται 'ναῦς ὡς τις ἐκ μὲν γῆς ἀνήρτηται βρόχοις, πνεῖ δ' οὖρος, ἡμῖν δ' οὐ κρατεῖ τὰ πείσματα' (Trag. ^[1]

446 B ad. 380) πείσματα γὰρ λέγει τὰς ἀντεχούσας κρίσεις πρὸς τὸ αἰσχρόν, εἴθ' ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος πολλοῦ ῥηγνυμένας τοῦ πάθους. τῷ γὰρ ὄντι πλησίστιος μὲν ἐπὶ τὰς ἡδονὰς ὁ ἀκόλαστος ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν φέρεται καὶ δίδωσιν ἑαυτὸν καὶ συγκατευθύνει· πλάγιος δ' ὁ ἀκρατής, οἷον ἐξαναφέρειν γλιχόμενος καὶ διωθεῖσθαι τὸ πάθος, ὑποσύρεται καὶ περιπίπτει περὶ τὸ αἰσχρόν· ὡς Ἀνάξαρχον ἐσίλλαινε Τίμων (fr. 58 D) 'ἐν δὲ τὸ θαρσαλέον τε καὶ ἐμμενὲς ὅπη ὀρούσαι φαίνεται' Ἀναξάρχου κύνεον μένος ὅς ῥα καὶ εἰδώς, ὡς φάσαν, ἄθλιος ἔσκε, φύσις δέ μιν ἔμπαλιν ἦγεν ἡδονοπλήξ, ἣν πλεῖστοι ὑποτρεῖουσι σοφιστῶν. ^[12]

446 C 'οὔτε γὰρ ὁ σοφὸς ἐγκρατὴς ἀλλὰ σώφρων, οὔθ' ὁ ἀμαθὴς ἀκρατής ἀλλ' ἀκόλαστος· ὁ μὲν γὰρ ἡδεται τοῖς καλοῖς ὁ δ' οὐκ ἄχθεται τοῖς αἰσχροῖς. σοφιστικῆς οὖν ψυχῆς ἡ ἀκрасία λόγον ἐχούσης οἷς ἔγνωκεν ὀρθῶς ἐμμένειν μὴ δυνάμενον. Ἡ μὲν οὖν ἀκрасία τοιαύτας ἔχει διαφορὰς πρὸς τὴν ἀκολασίαν, ἡ δ' ἐγκράτεια πρὸς τὴν σωφροσύνην αὐθις αὖ τὰς ἀντιστρόφους ἀναλόγως. τὸ γὰρ δάκνον καὶ τὸ λυποῦν καὶ τὸ ἀγανακτοῦν οὕτω τὴν ἐγκράτειαν ἀπολέλοιπε· τῆς δὲ σώφρονος ψυχῆς τὸ πανταχόθεν ὁμαλὲς καὶ ἄσφυκτον καὶ ὑγιαῖνον, ᾧ συνήρμοσται καὶ συγκέκραται τὸ ἄλογον πρὸς τὸν λογισμὸν εὐπειθείᾳ καὶ πραότητι θαυμαστῇ κεκοσμημένον, εἰποῖς ἂν ἐπιβλέψας 'δὴ τότε' ἔπειτ' ἄνεμος μὲν ἐπαύσατο, ἡ δὲ γαλήνη ἔπλετο νηνεμία, κοίμησε δὲ κύματα δαίμων' (μ 168), τὰ σφοδρὰ καὶ περιμανῆ καὶ οἰστρώδη κινήματα τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ λόγου κατασβέσαντος, ὧν δ' ἡ φύσις ἀναγκαίως δεῖται, ταῦθ' ὁμοπαθῆ καὶ ὑπήκοα καὶ φίλα καὶ συνεργὰ πεποιημένου ταῖς πρακτικαῖς προαιρέσεσιν, ὥστε μὴ προεκθεῖν τοῦ λογισμοῦ μηδ' ὑπενδιδόναι μηδ' ἀτακτεῖν μηδ' ἀπειθεῖν, ἀλλὰ πᾶσαν ὁρμὴν εὐάγων οὔσαν 'ἄθλητον ἵππῳ πῶλον ὡς ἅμα τρέχειν' (Semon. ^[10]

446 E fr. 5), ἐπιβεβαίουσαν τὸν Ξενοκράτους (fr. 3) λόγον, ὃν ἐκεῖνος εἶπε περὶ τῶν ἀληθῶς φιλοσοφούντων, ὅτι μόνοι ποιοῦσιν ἐκουσίως ἢ ποιοῦσιν ἄκοντες οἱ λοιποὶ διὰ τὸν νόμον, ὥσπερ ὑπὸ πληγῆς κύνες ἢ γαλαῖ ψόφῳ τῶν ἡδονῶν ἀποτρεπόμενοι καὶ πρὸς τὸ δεινὸν ὑποβλέποντες. Ὅτι μὲν οὖν γίνεται τις ἐν τῇ ψυχῇ τοιαύτης ἐτερότητας αἴσθησις καὶ διαφορὰς περὶ τὰς ἐπιθυμίας, ὡς τινος μαχομένου καὶ τάναντία λέγοντος αὐταῖς, οὐκ ἄδηλόν ἐστιν. ^[10]

446 F ἔνιοι δὲ φασιν (St. V. Fr. III 459) οὐχ ἕτερον εἶναι τοῦ λόγου τὸ πάθος οὐδὲ δυεῖν διαφορὰν καὶ στάσιν, ἀλλ' ἐνὸς λόγου τροπὴν ἐπ' ἀμφοτέρα, λανθάνουσιν ἡμᾶς ὀξύτητι καὶ τάχει μεταβολῆς, οὐ συνορῶντας ὅτι ταυτόν ἐστι τῆς ψυχῆς ᾧ πέφυκεν ἐπιθυμεῖν καὶ μετανοεῖν, ὀργίζεσθαι καὶ δεδιέναι, φέρεσθαι πρὸς τὸ αἰσχρόν ὑφ' ἡδονῆς καὶ φερομένης πάλιν αὐτῆς ἐπιλαμβάνεσθαι· καὶ γὰρ ἐπιθυμίαν καὶ ὀργὴν καὶ φόβον καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα δόξας εἶναι καὶ κρίσεις πονηράς, οὐ περὶ ἓν τι γινομένης τῆς ψυχῆς μέρος, ἀλλ' ὅλου τοῦ ἡγεμονικοῦ ῥοπᾶς καὶ εἴξεως καὶ συγκαταθέσεις καὶ ὁρμᾶς καὶ ὅλως ἐνεργείας τινὰς οὔσας ἐν ὀλίγῳ μεταπτωτάς, ὥσπερ αἱ τῶν παίδων ἐπιδρομαὶ τὸ ῥαγδαῖον καὶ τὸ σφοδρὸν ἐπισφαλὲς ὑπ' ἀσθενείας καὶ ἀβέβαιον ἔχουσι. ^[10]

447 A Ταῦτα δὲ πρῶτον μὲν παρὰ τὴν ἐνάργειάν ἐστι καὶ τὴν αἴσθησιν.

447 B

οὐδείς γὰρ ἐν ἑαυτῷ τοῦ ἐπιθυμοῦντος αἰσθάνεται μεταβολὴν εἰς τὸ κρίνον οὐδὲ τοῦ κρίνοντος αὖ πάλιν εἰς τὸ ἐπιθυμοῦν, οὐδὲ παύεται μὲν ἔρων, ὅτε λογίζεται καθεκτέον εἶναι τὸν ἔρωτα καὶ διαμαχετέον πρὸς αὐτόν, ἐξίσταται δὲ πάλιν τοῦ λογίζεσθαι καὶ κρίνειν, ὅταν ἐνδιδῶ μαλασσόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας· ἀλλὰ καὶ τῷ λόγῳ πρὸς τὸ πάθος ἀντιβαίνων ἐν τῷ πάθει ἐστὶν ἔτι καὶ πάλιν κρατούμενος ὑπὸ τοῦ πάθους διορᾷ τῷ λογισμῷ τὸ ἀμαρτανόμενον, καὶ οὔτε τῷ πάθει τὸν λόγον ἀνήρηκεν οὔτε τῷ λογίζεσθαι τοῦ πάθους ἀπήλλακται, φερόμενος δ' ἐκατέρωσε μέσος ἀμφοῖν καὶ κοινός ἐστιν. οἱ δὲ νῦν μὲν ἐπιθυμίαν γίνεσθαι τὸ ἡγεμονικὸν νῦν δὲ τὸν ἀντιταττόμενον τῇ ἐπιθυμίᾳ λογισμὸν ὑπολαμβάνοντες οὐδὲν ἀπέχουσι τῶν μὴ δύο τὸν κυνηγὸν εἶναι καὶ τὸ θηρίον ὑπολαμβάνόντων, ἀλλὰ ταῦτο σῶμα χρώμενον μεταβολῇ νῦν μὲν εἶναι θηρίον νῦν δὲ γίνεσθαι κυνηγόν· ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐμφανές τι παρορῶσιν οὗτοί τε πρὸς τὴν αἴσθησιν ἀντιμαρτυροῦσιν, οὐχ ἑνὸς τινος μεταβολῆς ἀλλὰ δυεῖν ἅμα μάχης καὶ διαφορᾶς ἐν αὐτοῖς αἰσθανομένην. ^[5]

447 C 'Τί οὖν;' φασίν, 'οὐχὶ καὶ τὸ βουλευόμενον τοῦ ἀνθρώπου πολλάκις διχοφορεῖ καὶ πρὸς ἐναντίας ἀνθέλκεται δόξας περὶ τοῦ συμφέροντος ἀλλ' ἓν ἐστι'; 'πάνυ μὲν οὖν' φήσομεν, 'ἀλλὰ τὸ συμβαῖνον οὐχ ὅμοιον. ^[10]

447 D 'οὐ γὰρ μάχεται πρὸς ἑαυτὸ τῆς ψυχῆς τὸ φρονοῦν, ἀλλὰ μιᾷ χρώμενον δυνάμει διαφόρων ἐφάπτεται λογισμῶν· μᾶλλον δ' εἷς λογισμὸς ἔστιν ἐν πράγμασι γινόμενος ἑτέροις ὥσπερ ὕλαις διαφερούσαις. ὅθεν οὔτε λύπη τοῖς ἄνευ πάθους λογισμοῖς ἔνεστιν, οὔθ' ὥσπερ ἐκβιαζόμενοι παρὰ γνώμην αἰροῦνται θάτερον, ἂν μὴ νῆ Δία λανθάνῃ πάθος τι προσηρημένον ὥσπερ ἐπὶ ζυγοῦ. καὶ γὰρ τοῦτο συμβαίνει πολλάκις, οὐ λογισμοῦ τινος πρὸς λογισμὸν ἀλλὰ φιλοτιμίας ἢ φιλονεικίας ἢ χάριτος ἢ ζηλοτυπίας ἢ δέους ἀντιβαίνοντος οἴεσθαι λόγων εἶναι δυεῖν διαφορὰν· ὥσπερ ἐν τούτοις (H 93)· 'αἶδεσθαι μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι' καὶ (Eur. ^[3]

447 E fr. 854) 'τὸ μὲν σφαγῆναι δεινὸν εὐκλειαν δ' ἔχει, τὸ μὴ θανεῖν δὲ δειλὸν ἡδονὴ δ' ἔνι· καὶ περὶ τὰς κρίσεις τῶν συμβολαίων ὑποτρέχοντα τὰ πάθη τὴν πλείστην ἐμποιεῖ διατριβήν· καὶ περὶ τὰ συμβούλια τῶν βασιλέων οἱ πρὸς χάριν λέγοντες οὐ δυεῖν κρίσεων τῇ ἑτέρᾳ συναγορεύουσιν, ἀλλὰ πάθει τινὶ προστίθενται παρὰ τὸν τοῦ συμφέροντος λογισμόν. διὸ τοὺς ῥήτορας ἐν ταῖς ἀριστοκρατίαις οἱ ἄρχοντες οὐκ ἔωσι παθαίνεσθαι· ῥέπει γὰρ εὐθεῖαν ῥοπὴν ὁ ἀπαθὴς λογισμὸς ἐπὶ τὸ δίκαιον, ἂν δὲ πάθος ἐγγένηται, μάχην ποιεῖ καὶ διαφορὰν τὸ ἡδόμενον καὶ τὸ ἀλοῦν πρὸς τὸ κρίνον καὶ τὸ βουλευόμενον. ^[10]

447 F ἐπεὶ διὰ τί τοῖς ἐν φιλοσοφίᾳ σκέμμασιν οὐ πρόσεστι τὸ μετὰ λύπης ὑπὸ τῶν ἐτέρων ἄγεσθαι καὶ μετατίθεσθαι πολλάκις, ἀλλ' αὐτὸς τ' Ἀριστοτέλης Δημόκριτός τε καὶ Χρύσιππος ἔνια τῶν πρόσθεν αὐτοῖς ἀρεσκόντων ἀθορύβως καὶ ἀδήκτως καὶ μεθ' ἡδονῆς ἀφείσαν; ὅτι τῷ θεωρητικῷ καὶ μαθηματικῷ τῆς ψυχῆς πάθος οὐδὲν ἀνθέστηκεν ἀλλ' ἀτρεμεῖ καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὸ ἄλογον ἐν τούτοις διὸ πρὸς τὸ ἀληθές ὁ λογισμὸς, ὅταν φανῇ, προέμενος τὸ ψεῦδος ἀσμένως ἀπέκλινεν· ἐν αὐτῷ γὰρ ἔστιν οὐκ ἐν ἑτέρῳ τὸ πειθόμενον καὶ μεταπειθόμενον. ^[5]

448 A αἱ δὲ πραγματικαὶ βουλαὶ καὶ κρίσεις καὶ δίαται τῶν πολλῶν ἐμπαθεῖς οὔσαι δυσοδίαν τῷ λόγῳ παρέχουσι καὶ δυσκολίαν, ἐνισχομένῳ καὶ ταραττομένῳ περὶ τὸ ἄλογον, ἀνταῖρον αὐτῷ μεθ' ἡδονῆς τινος ἢ δέους ἢ λύπης ἢ ἐπιθυμίας. ^[10]

448 B καὶ τούτων κριτήριον ἡ αἴσθησίς ἐστιν ἀμφοτέρων ἐφαπτομένη· καὶ γὰρ ἂν περιγένηται θάτερον, οὐκ ἀνήρηκε θάτερον, ἀλλ' ἐφέλκεται καταβιαζόμενον καὶ ἀντιτεῖνον. ὁ γὰρ νοουθετῶν αὐτὸν ἔρωντα χρῆται τῷ λογισμῷ πρὸς τὸ πάθος, ὡς ἀμφοτέρων ἐνόντων ἅμα τῇ ψυχῇ, καθάπερ χειρὶ φλεγμαῖνον ἕτερον μέρος πιέζων καὶ δυεῖν ὄντων καὶ διαφερόντων ἐπαισθανόμενος. ἐν μέντοι ταῖς ἀπαθέσι βουλαῖς καὶ σκέψεσιν, οἷας ἔχει μάλιστα τὸ

θεωρητικόν, ἂν μὲν ἴσαι μένωνσιν, οὐ γέγονε κρίσις ἀλλ' ἀπορία, στάσις οὖσα καὶ μονὴ διανοίας
ὑπ' ἐναντίων πιθανῶν· ἂν δὲ ῥοπή γένηται πρὸς θάτερον, ἢ κρατήσασα τὴν ἑτέραν λέλυκεν,
ὥστε μὴ λυπεῖν μηδ' ὑπεναντιοῦσθαι πρὸς τὴν δόξαν. ^[10]

448 C ὅλως δὲ λογισμοῦ μὲν ἀντικεῖσθαι λογισμῷ δοκοῦντος οὐ γίνεται δυεῖν καὶ ἐτέρων αἴσθησις
ἀλλ' ἐνός τινος ἐν διαφόροις γινομένου φαντασίαις· ὅταν δὲ τὸ ἄλογον μάχεται τῷ λογισμῷ,
μήτε κρατεῖν ἀλύπως μήτε κρατεῖσθαι πεφυκὸς εὐθὺς εἰς δύο διίστησι τῇ μάχῃ τὴν ψυχὴν καὶ
ποιεῖ τὴν διαφορὰν πρόδηλον. Οὐ μόνον τοίνυν ἀπὸ τῆς μάχης ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἀπὸ τῆς
ἀκολουθίας κατίδοι τις ἂν τὴν παθητικὴν ἀρχὴν τῆς λογιστικῆς ἑτέραν οὔσαν. ^[10]

448 D ἐπεὶ γὰρ ἔστι μὲν ἐρᾶν εὐφυοῦς πρὸς ἀρετὴν καὶ γενναίου παιδὸς ἔστι δὲ φαύλου καὶ
ἀκολάστου, συμβαίνει δὲ θυμῷ χρῆσθαι μὲν ἀλόγως πρὸς παῖδας αὐτοῦ καὶ γονεῖς χρῆσθαι δ'
ὑπὲρ γονέων καὶ παίδων δικαίως πρὸς πολεμίους καὶ τυράννους, ὥσπερ ἐκεῖ μάχης καὶ
διαφορᾶς τοῦ πάθους πρὸς τὸν λογισμὸν αἴσθησις ἔστιν, οὕτως ἐνταῦθα πειθοῦς καὶ
ἀκολουθίας, οἷον ἐπιρρέποντος καὶ συνεπιδιδόντος. ἔτι τοίνυν καὶ γυναῖκα γήμας κατὰ νόμους
ἀνὴρ ἐπεικὴς διανοεῖται περιέπειν καὶ συνεῖναι δικαίως καὶ σωφρόνως, χρόνῳ δὲ τῆς
συνηθείας ἐντεκούσης πάθος αἰσθάνεται τῷ λογισμῷ τὸ φιλεῖν καὶ τὸ ἀγαπᾶν ἐπιτείνόμενον.
^[10]

448 E ὥσπερ αὖ καὶ νέοι διδασκάλοις ἐπιτυχόντες ἀστείοις ὑπὸ χρείας τὸ πρῶτον ἔπονται καὶ
ζηλοῦσιν, ὕστερον δὲ καὶ φιλοῦσιν, ἀντὶ γνωρίμων καὶ μαθητῶν ἐρασταὶ καλούμενοι καὶ
ὄντες. τὸ δ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ πρὸς ἄρχοντας ἐν πόλεσι χρηστούς καὶ γείτονας καὶ κηδεστάς·
ἀρξάμενοι γὰρ ὑπὸ χρείας τινὸς καθηκόντως ἀλλήλοις ὁμιλεῖν, ἔπειτα λανθάνουσιν εἰς τὸ
φιλεῖν ὑποφερόμενοι συνεπισπασαμένου τοῦ λογισμοῦ καὶ συναναπέισαντος τὸ παθητικόν.
^[10]

448 F ὁ δ' εἰπὼν 'αἰδῶς τε· δισσαὶ δ' εἰσίν, ἢ μὲν οὐ κακὴ ἢ δ' ἄχθος οἴκων' (Eur. Hipp. 385). ἄρ' οὐ
δηλὸς ἔστι συνησθημένος ἐν ἑαυτῷ τοῦτο τὸ πάθος πολλάκις μὲν ἀκολουθοῦν τῷ λόγῳ καὶ
συγκατακοσμούμενον, πολλάκις δὲ παρὰ τὸν λόγον ὄκνοις καὶ μελλήσεσι καιροῦς καὶ
πράγματα λυμαινόμενον; Οἷς καὶ αὐτοὶ τρόπον τινὰ διὰ τὴν ἐνάργειαν ὑπέικοντες αἰδεῖσθαι τὸ
αἰσχύνεσθαι καλοῦσι (St. ^[5]

449 A V. Fr. III 439) καὶ τὸ ἡδεσθαι χαίρειν καὶ τοὺς φόβους εὐλαβείας, ταύτην μὲν οὐδενὸς ἂν
αἰτιασαμένου τὴν εὐφημίαν, εἰ τὰ αὐτὰ πάθη προστιθέμενα μὲν τῷ λογισμῷ τούτοις καλοῦσι
τοῖς ὀνόμασι, μαχόμενα δὲ καὶ βιαζόμενα τὸν λογισμὸν ἐκείνοις· ὅταν δὲ δακρύοις ἐλεγχόμενοι
καὶ τρόμοις καὶ χροᾶς μεταβολαῖς ἀντὶ λύπης καὶ φόβου δηγμούς τινας καὶ συνθροήσεις
λέγωσι καὶ προθυμίας τὰς ἐπιθυμίας ὑποκορίζονται, σοφιστικὰς δοκοῦσιν οὐ φιλοσόφους
διακρούσεις καὶ ἀποδράσεις ἐκ τῶν πραγμάτων μηχανᾶσθαι διὰ τῶν ὀνομάτων. ^[10]

449 B καίτοι πάλιν αὐτοὶ τὰς τε χαρὰς ἐκείνας καὶ τὰς βουλήσεις καὶ τὰς εὐλαβείας εὐπαθείας
καλοῦσιν οὐκ ἀπαθείας, ὀρθῶς ἐνταῦθα χρώμενοι τοῖς ὀνόμασι· γίνεται γὰρ εὐπάθεια τοῦ
λογισμοῦ τὸ πάθος οὐκ ἀναιροῦντος ἀλλὰ κοσμοῦντος καὶ τάττοντος ἐν τοῖς σωφρονοῦσιν. οἱ
δὲ φαῦλοι καὶ ἀκρατεῖς τί πάσχουσιν, ὅταν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα κρίναντες φιλεῖν ἀντὶ
τοῦ ἐρωμένου καὶ τῆς ἐρωμένης μὴ δύνωνται, τὴν δ' ἐταίραν καὶ τὸν κόλακα κρίναντες εὐθὺς
καὶ φιλῶσιν; εἰ γὰρ τὸ πάθος ἦν κρίσις, ἔδει τῇ τοῦ φιλεῖν χρῇναι καὶ μισεῖν κρίσει τὸ φιλεῖν
ἔπεσθαι καὶ τὸ μισεῖν· νυνὶ δὲ συμβαίνει τάναντία, ταῖς μὲν προστιθεμένου τοῦ πάθους κρίσει
ταῖς δ' ἀπειθοῦντος. ^[10]

449 C ἥ καὶ φασιν αὐτοί (St. V. Fr. III 384), τῶν πραγμάτων ἐκβιαζομένων, οὐ πᾶσαν εἶναι κρίσιν
πάθος ἀλλὰ τὴν κινητικὴν ὁρμῆς βιαίου καὶ πλεοναζούσης, ὁμολογοῦντες ἕτερον εἶναι τὸ
κρίνον καὶ τὸ πάσχον ἐν ἡμῖν ὥσπερ τὸ κινεῖν καὶ τὸ κινούμενον. αὐτός τε Χρῦσιππος ἐν

πολλοῖς ὀριζόμενος τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν ἔξεις ἀκολουθητικὰς τῷ αἰροῦντι λόγῳ, δῆλός ἐστιν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ὁμολογεῖν ἀναγκαζόμενος, ὡς ἕτερόν ἐστι τὸ ἀκολουθοῦν ἐν ἡμῖν τοῦ ᾧ ἀκολουθεῖ πειθόμενον ἢ πάλιν μάχεται μὴ πειθόμενον. ^[10]

- 449 D Ὅσα τοίνυν τὰ ἀμαρτήματα πάντα καὶ πάσας τιθέμενοι τὰς ἀμαρτίας (St. V. Fr. III 468), εἰ μὲν ἄλλη πη παρορῶσι τὸ ἀληθές, οὐκ ἔστι καιρὸς ἐν τῷ παρόντι διελέγχειν, ἐν δὲ τοῖς πάθεσι φαίνονται κοιμῶντες παρὰ τὴν ἐνάργειαν ἐνιστάμενοι τῷ λόγῳ. πᾶν μὲν γὰρ πάθος ἀμαρτία κατ' αὐτοῦς ἐστι, καὶ πᾶς ὁ λυπούμενος ἢ φοβούμενος ἢ ἐπιθυμῶν ἀμαρτάνει· μεγάλα δὲ τῶν παθῶν διαφοραὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον ὁρῶνται. τίς γὰρ ἂν φαίη τὸν Δόλωνος φόβον ἴσον εἶναι τῷ Αἴαντος 'ἐντροπαλιζομένου' καὶ βάδην ἀπιόντος ἐκ τῶν πολεμίων 'ὀλίγον γόνυ γουνὸς ἀμείβοντος' (Λ 547); ἢ τῇ Πλάτωνος ἐπὶ Σωκράτει τελευτήσαντι λύπη τὴν Ἀλεξάνδρου διὰ Κλεῖτον αὐτὸν ἀνελεῖν ὀρμήσαντος; ἐπιτείνονται γὰρ οὐ μετρίως καὶ τῷ παρὰ λόγον αἰ λῦπαι, καὶ τὸ παρ' ἐλπίδα σύμπτωμα τοῦ κατὰ λόγον ὀδυνηρότερον· εἰ προσδοκῶν εὐημεροῦντα καὶ θαυμαζόμενον ὄψεσθαι πύθοιτο κατεστρεβλωμένον, ὡς Φιλώταν Παρμενίων. ^[5]

- 449 E Θυμῷ δὲ τίς ἂν εἴποι πρὸς Ἀνάξαρχον ἴσῳ κεχρηῆσθαι Νικοκρέοντα καὶ πρὸς Φιλήμονα Μάγαν, ἀμφοτέρους λοιδορηθέντας ὑπ' αὐτῶν; ὁ μὲν γὰρ ὑπέροις σιδηροῖς κατέπτισε καὶ κατέκοψεν ἐκεῖνον· ὁ δὲ τῷ Φιλήμονι τὸν δῆμιον ἐκέλευσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον ἐπιθεῖναι γυμνὴν τὴν μάχαιραν εἴτ' ἀφεῖναι. ^[10]

- 449 F διὸ καὶ νεῦρα τῆς ψυχῆς τὸν θυμὸν ὁ Πλάτων προσεῖπεν (Rep. 411b) ὡς ἐπιτεινόμενόν τε πικρίᾳ καὶ πραότητι χαλῶμενον. Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα διακρουόμενοι τὰς ἐπιτάσεις τῶν παθῶν καὶ τὰς σφοδρότητας οὗ φασι γίνεσθαι (St. V. Fr. III 468) κατὰ τὴν κρίσιν ἐν ᾗ τὸ ἀμαρτητικόν, ἀλλὰ τὰς δῆξεις καὶ τὰς συστολάς καὶ τὰς διαχύσεις εἶναι τὰς τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον τῷ ἀλόγῳ δεχομένας. ^[5]

- 450 A καίτοι καὶ περὶ τὰς κρίσεις φαίνονται γινόμεναι διαφοραί. τὴν τε γὰρ πενίαν οἱ μὲν οὐ κακὸν οἱ δὲ καὶ μέγα κρίνουσι κακόν, οἱ δὲ γε καὶ μέγιστον, ὥστε καὶ κατὰ τῶν πετρῶν καὶ κατὰ τῆς θαλάττης ὠθεῖν ἑαυτούς· τὸν τε θάνατον οἱ μὲν ἀγαθῶν στερήσει μόνον οἱ δὲ καὶ τιμωρίαις αἰώνιοις ὑπὸ γῆν καὶ κολασμοῖς φρικώδεσι κακὸν εἶναι νομίζουσιν· ἢ τε τοῦ σώματος ὑγίεια τοῖς μὲν ὡς κατὰ φύσιν καὶ χρήσιμον ἀγαπᾶται, τοῖς δὲ τῶν ὄντων δοκεῖ μέγιστον ἀγαθόν· οὔτε γὰρ 'πλούτου χάρις ἢ τεκέων' οὔτε 'τᾶς ἰσοδαίμονος ἀνθρώποις βασιληίδος ἀρχᾶς' (Ariphronis paeon PLG. ^[10]

- 450 B III p. 597 v. 4), τελευτῶντες δὲ καὶ τὴν ἀρετὴν ἀνωφελῆ καὶ ἀνόνητον ἡγοῦνται τοῦ ὑγιαίνειν μὴ παρόντος· ὥστε φαίνεσθαι καὶ περὶ τὰς κρίσεις αὐτὰς τοὺς μὲν μᾶλλον τοὺς δ' ἥττον ἀμαρτάνοντας, ἀλλ' οὐ τοῦτο νῦν διελεγκτέον, ἐκεῖνο δ' ἐκ τούτου ληπτέον, ὅτι συγχωροῦσι καὶ αὐτοὶ τῆς κρίσεως ἕτερον εἶναι τὸ ἄλογον, καθ' ὃ φασι γίνεσθαι τὸ πάθος σφοδρότερον καὶ μεῖζον, ἐρίζοντες πρὸς τοῦνομα καὶ τὸ ῥῆμα, τὰ δὲ πράγματα διδόντες τοῖς διαφέρειν τὸ παθητικὸν καὶ ἄλογον τοῦ λογιζομένου καὶ κρίνοντος ἀποφαινομένοις. ^[10]

- 450 C ἐν δὲ τοῖς περὶ Ἀνομολογίας ὁ Χρύσιππος εἰπὼν (fr. eth. 390), ὅτι 'τυφλὸν ἐστὶν ἡ ὀργὴ καὶ πολλάκις μὲν οὐκ ἐᾷ ὁρᾶν τὰ ἐκφανῆ πολλάκις δὲ τοῖς καταλαμβανομένοις ἐπιπροσθεῖ,' μικρὸν προελθὼν 'τὰ γὰρ ἐπιγινόμενα' φησὶ 'πάθη ἐκκρούει τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ ὡς ἐτέρως φαινόμενα, βιαίως προωθοῦντα ἐπὶ τὰς ἐναντίας πράξεις'· εἴτα χρῆται μάρτυρι τῷ Μενάνδρῳ λέγοντι (fr. 567) 'οἷμοι τάλας ἔγωγε, ποῦ ποθ' αἰ φρένες ἡμῶν ἐκεῖνον ἦσαν ἐν τῷ σώματι τὸν χρόνον, <ὄν> οὐ ταῦτ' ἀλλ' ἐκεῖν' ἡρούμεθα;' καὶ πάλιν ὁ Χρύσιππος προελθὼν τοῦ λογικοῦ φησὶ ζῶον φύσιν ἔχοντος προσχρηῆσθαι εἰς ἕκαστα τῷ λόγῳ καὶ ὑπὸ τούτου κυβερναῖσθαι

πολλάκις ἀποστρέφεσθαι αὐτὸν ἡμᾶς ἄλλη βιαιοτέρα φορᾷ χρωμένους, ὁμολογῶν τὸ συμβαῖνον ἐκ τῆς πρὸς τὸν λόγον τοῦ πάθους διαφορᾶς. ^[5]

450 D Ἐπεὶ καὶ γελοῖόν ἐστιν, ἥ Πλάτων φησὶν (Resp. 430e), αὐτόν τινα λέγειν αὐτοῦ κρείττονα καὶ πάλιν χείρονα, καὶ τὸν μὲν κρατοῦνθ' ἑαυτοῦ τὸν δὲ μὴ κρατοῦντα. πῶς γὰρ οἷόν τε τὸν αὐτὸν αὐτοῦ κρείττον' εἶναι καὶ χείρονα ἢ κρατεῖν ἅμα καὶ κρατεῖσθαι, μὴ τρόπον τινὰ διττοῦ πεφυκóτος ἐκάστου καὶ τὸ μὲν χεῖρον ἐν ἑαυτῷ τὸ δὲ βέλτιον ἔχοντος; οὕτως γὰρ ὁ μὲν τοῦ βελτίονος ὑπὸ κώ τῷ χείρονι χρώμενος ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ καὶ κρείττων ἐστίν, ὁ δὲ τῷ ἀκολάστῳ καὶ ἀλόγῳ τῆς ψυχῆς ἐπόμενον περιορῶν καὶ ὑπηρετοῦν τὸ κρείττον ἦττων ἑαυτοῦ καὶ ἀκρατὴς λέγεται καὶ παρὰ φύσιν διακείμενος. ^[5]

450 E Φύσει γὰρ προσήκει θεῖον ὄντα τὸν λογισμὸν ἡγεῖσθαι καὶ ἄρχειν τοῦ ἀλόγου [καὶ] τὴν γένεσιν αὐτόθεν ἔχοντος ἐκ τοῦ σώματος, ὧ καὶ συνεξομοιοῦσθαι καὶ κοινωνεῖν παθῶν καὶ ἀναπίμπλασθαι πέφυκεν, ἐνδεδυκὸς αὐτῷ καὶ καταμειγμένον, ὡς δηλοῦσιν αἱ ὁρμαὶ πρὸς τὰ σωματικὰ κινούμεναι καὶ ἰστάμεναι καὶ σφοδρότητας ἐν ταῖς τοῦ σώματος μεταβολαῖς καὶ ἀνέσεις λαμβάνουσαι. ^[10]

450 F δι' ὃ νέοι μὲν [καὶ] ὀξεῖς καὶ ἰταμοὶ περὶ τε τὰς ὀρέξεις διάπυροι καὶ οἰστρώδεις αἵματος πλήθει καὶ θερμότητι, τῶν δὲ πρεσβυτῶν ἢ περὶ τὸ ἥπαρ ἀρχὴ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ κατασβέννυται καὶ γίνεται μικρὰ καὶ ἀσθενής, ἰσχύει δὲ μᾶλλον ὁ λόγος τοῦ παθητικοῦ τῷ σώματι συναπομαραιομένου. τοῦτο δ' ἀμέλει καὶ τὰς τῶν θηρίων ἡθοιοιεῖ πρὸς τὰ πάθη φύσεις. ^[5]

451 A οὐ γὰρ ὀρθότητι δοξῶν οὐδὲ φαιλότητι δῆπου τοῖς μὲν ἀλκαὶ καὶ ὁρμαὶ πρὸς τὰ φαινόμενα δεινὰ παρίστανται, τοῖς δ' ἀμήχανοι πτοῖαι καὶ φυγαὶ τῆς ψυχῆς ἀλλ' αἱ περὶ τὸ αἷμα καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα δυνάμεις τὰς τῶν παθῶν διαφορὰς ποιοῦσιν, ὥσπερ ἐκ ρίζης τοῦ παθητικοῦ τῆς σαρκὸς ἀναβλαστάνοντος καὶ συναναφέροντος τὴν ποιότητα καὶ τὴν κρᾶσιν. τοῦ δ' ἀνθρώπου ταῖς μὲν παθητικαῖς ὁρμαῖς τὸ σῶμα συμπαθοῦν καὶ συγκινούμενον ἐλέγχουσιν ὡχρότητες ἐρυθρήματα τρόμοι πηδήσεις καρδίας, διαχύσεις αὖ πάλιν ἐν ἐλπίσιν ἡδονῶν καὶ προσδοκίαις· ὅταν δὲ μὴ μετὰ πάθους ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὐτὸ κινῆται τὸ διανοητικόν, ἡσυχίαν ἄγει τὸ σῶμα καὶ καθέστηκεν οὔτε κοινωνοῦν οὔτε μετέχον αὐτὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ φρονούντος, εἰ τοῦ παθητικοῦ μὴ συνεφάπτοιο μηδὲ συμπαραλαμβάνοι τὸ ἄλογον· ὥστε καὶ τοῦτ' αὖ οὐκ ὄντα δηλοῦσθαι καὶ διαφέροντα ταῖς δυνάμεσιν ἀλλήλων. ^[5]

451 B Καθόλου δὲ τῶν ὄντων αὐτοὶ τέ φασι (St. V. Fr. II 460) καὶ δῆλόν ἐστιν ὅτι τὰ μὲν ἔξει διοικεῖται τὰ δὲ φύσει τὰ δ' ἀλόγῳ ψυχῇ τὰ δὲ καὶ λόγον ἐχούσῃ καὶ διάνοιαν, ὧν ὁμοῦ τι πάντων ὁ ἄνθρωπος μετέσχηκε καὶ γέγονεν ἐν πάσαις ταῖς εἰρημέναις διαφοραῖς καὶ γὰρ ἔξει συνέχεται καὶ φύσει τρέφεται καὶ λόγῳ χρῆται καὶ διανοίᾳ. ^[10]

451 C μέτεστιν οὖν αὐτῷ καὶ τοῦ ἀλόγου, καὶ σύμφυτον ἔχει τὴν τοῦ πάθους ἀρχήν, οὐκ ἐπεισόδιον ἀλλ' ἀναγκαίαν οὔσαν, οὐδ' ἀναιρετέαν παντάπασιν ἀλλὰ θεραπείας καὶ παιδαγωγίας δεομένην. ὅθεν οὐ θράκιον οὐδὲ Λυκούργειον τοῦ λόγου τὸ ἔργον ἐστί, συνεκκόπτειν καὶ συνδιαφθεῖρειν τὰ ὠφέλιμα τοῖς βλαβεροῖς τοῦ πάθους, ἀλλ' ἥπερ ὁ φυτάλμιος θεὸς καὶ ἡμερίδης, τὸ ἄγριον κολοῦσαι καὶ ἀφελεῖν τὴν ἀμετρίαν, εἴτα τιθασεύειν καὶ παριστάνει τὸ χρήσιμον. οὔτε γὰρ οἶνον οἱ φοβούμενοι τὸ μεθύειν ἐκχέουσιν οὔτε πάθος οἱ δεδιότες τὸ ταρακτικὸν ἀναιροῦσιν ἀλλὰ κεραννύουσι. ^[10]

451 D καὶ γὰρ βοῶν καὶ ἵππων τὰ πηδήματα καὶ τοὺς ἀφηνιασμοὺς οὐ τὰς κινήσεις οὐδὲ τὰς ἐνεργείας ἀφαιροῦσι, καὶ τοῖς πάθεσι δεδαμασμένοις χρῆται καὶ χειροῖσιν ὁ λογισμὸς, οὐκ ἐκνευρίσας οὐδ' ἐκτεμὼν παντάπασιν τῆς ψυχῆς τὸ ὑπηρετικόν. 'ὕφ' ἄρμασι' γὰρ ἵπποσ' ὡς φησι Πίνδαρος (fr. 234) 'ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς· κάπρῳ δὲ βουλευόντα φόνον κύνα χρή τλάθυμον ἐξευρεῖν'. ὧν πολὺ χρησιμώτερα τὰ τῶν παθῶν θρέμματα τῷ λογισμῷ συμπαρόντα καὶ

συνεντείνοντα ταῖς ἀρεταῖς, ὁ θυμὸς τῇ ἀνδρείᾳ, μέτριος ὢν, ἡ μισοπονηρία τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἡ νέμεσις ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν εὐτυχοῦντας, ὅταν ἅμ' ἀνοίᾳ καὶ ὕβρει φλεγόμενοι τὴν ψυχὴν ἐπισχέσεως δέωνται. ^[10]

451 E φιλίας δὲ φιλοστοργίαν ἢ φιланθρωπίας ἔλεον ἢ τὸ συγχαίρειν καὶ συναλγεῖν εὐνοίας ἀληθινῆς οὐδὲ βουλόμενος ἂν τις ἀποσπάσειεν οὐδ' ἀποτήξειεν. εἰ δ' οἱ τὸν ἔρωτα τῇ ἔρωτομανίᾳ συνεκβάλλοντες ἀμαρτάνουσιν, οὐδ' οἱ τὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὴν φιλαργυρίαν ψέγοντες κατορθοῦσιν, ἀλλ' ὅμοιόν τι πράττουσι τοῖς τὸ τρέχειν διὰ τὸ προσπταίνειν καὶ τὸ βάλλειν διὰ τὸ ὑπερβάλλειν ἀναιροῦσι καὶ πρὸς τὸ ἄδειν τὸ παράπαν διὰ τὸ ἀπάδειν ἀπεχθῶς ἔχουσιν. ^[10]

451 F οἶον γὰρ ἐν φθόγοις μουσικὴ τὸ ἐμμελὲς οὐκ ἀναιρέσει βαρύτητος καὶ ὀξύτητος, ἐν δὲ σώμασιν ἱατρικὴ τὸ ὑγιεινὸν οὐ φθορᾷ θερμότητος καὶ ψυχρότητος, ἀλλὰ συμμετρίαις καὶ ποσότησι κραθεισῶν ἀπεργάζεται, τοιοῦτον ἐν ψυχῇ τὸ ἠθικὸν ἐγγενομένης ὑπὸ λόγου ταῖς παθητικαῖς δυνάμεσι καὶ κινήσεσιν ἐπιεικειᾶς καὶ μετριοτήτος. ^[5]

452 A οἰδοῦντι γὰρ ἔοικε καὶ φλεγμαίνοντι σώματι τὸ περιαλοῦν καὶ περιχαρὲς καὶ περίφοβον τῆς ψυχῆς, οὐ τὸ χαῖρον οὐδὲ τὸ λυπούμενον οὐδὲ τὸ φοβούμενον· καὶ καλῶς Ὅμηρος εἰπὼν (N 284) 'τοῦ δ' ἀγαθοῦ οὔτ' ἄρ' τρέπεται χρῶς οὔτε τι λήην ταρβεῖ' τὸν φόβον οὐκ ἀφείλεν ἀλλὰ τὸν ἄγαν φόβον, ὅπως ἀνδρεία μὴ ἀπόνοια καὶ θαρραλεότης μὴ θρασυτῆς γένηται. διὸ καὶ περὶ τὰς ἡδονὰς τὴν ἄγαν ἀφαιρετέον ἐπιθυμίαν καὶ περὶ τὰς ἀμύνας τὴν ἄγαν μισοπονηρίαν. οὕτω γὰρ ὁ μὲν οὐκ ἀνάλητος ἀλλὰ σώφρων, ὁ δὲ δίκαιος, οὐκ ὠμὸς οὐδὲ πικρὸς ἔσται· τῶν δὲ παθῶν παντάπασιν ἀναιρεθέντων, εἰ καὶ δυνατόν ἐστιν, ἐν πολλοῖς ἀργότερος ὁ λόγος καὶ ἀμβλύτερος, ὥσπερ κυβερνήτης πνεύματος ἐπιλείποντος. ^[10]

452 B ταῦτα δ' ἀμέλει καὶ οἱ νομοθέται συνιδόντες ἐμβάλλουσιν εἰς τὰς πολιτείας [καὶ] φιλοτιμίαν καὶ ζῆλον πρὸς ἀλλήλους, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους καὶ σάλπιγξι καὶ αὐλοῖς ἐπεγείρουσι καὶ αὔξουσιν τὸ θυμοειδὲς καὶ μάχιμον. οὐ γὰρ μόνον ἐν ποιήμασιν, ἧ φησιν ὁ Πλάτων (Phaedr. 245a), τὸν τεχνίτην καὶ διηκριβωμένον ὁ μουσόληπτος καὶ κατάσχετος ἀποδείκνυσι γελοῖον, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς μάχας τὸ παθητικὸν καὶ τὸ ἐνθουσιῶδες ἀνυπόστατόν ἐστι καὶ ἀήττητον· ὁ καὶ τοὺς θεοὺς Ὅμηρος ἐμποιεῖν φησι τοῖς ἀνθρώποις (O 262) 'ὥς εἰπὼν ἔμπνευσε μένος μέγα ποιμένι λαῶν·' καὶ (E 185) 'οὐχ ὃ γ' ἄνευθε θεοῦ τάδε μαίνεται', καθάπερ ὄρμημα τῷ λογισμῷ καὶ ὄχημα τὸ πάθος προστιθέντας. ^[5]

452 C αὐτοὺς γε μὴν τούτους ὁρᾷν ἔστι πολλάκις μὲν ἐπαίνοις τοὺς νέους παρορμῶντας πολλάκις δὲ νουθεσίαις κολάζοντας, ὧν τῷ μὲν ἔπεται τὸ ἡδεσθαι τῷ δὲ τὸ λυπεῖσθαι (καὶ γὰρ ἡ νουθεσία καὶ ὁ ψόγος ἐμποιεῖ μετάνοιαν καὶ αἰσχύνην, ὧν τὸ μὲν λύπη τῷ γένει τὸ δὲ φόβος ἐστί), καὶ τούτοις μάλιστα χρῶνται πρὸς τὰς ἐπανορθώσεις. ^[10]

452 D ἦ καὶ Διογένης ἐπαινουμένου Πλάτωνος 'τί δ' ἐκεῖνος' εἶπεν 'ἔχει σεμνόν, ὃς τοσοῦτον χρόνον φιλοσοφῶν οὐδένα λελύπηκεν'; οὐ γὰρ οὕτως τὰ μαθήματα φαίη τις ἂν, ὡς ἔλεγε Ξενοκράτης (fr. 2), λαβὰς εἶναι φιλοσοφίας, ὡς τὰ πάθη τῶν νέων, αἰσχύνην ἐπιθυμίαν μετάνοιαν ἡδονὴν λύπην φιλοτιμίαν· ὧν ἐμμελῆ καὶ σωτήριον ἀφὴν ἀπτόμενος ὁ λόγος καὶ ὁ νόμος εἰς τὴν προσήκουσαν ὁδὸν ἀνυσίμως καθίστησι τὸν νέον. ὥστε μὴ κακῶς εἰπεῖν τὸν Λάκωνα παιδαγωγόν, ὅτι ποιήσει τὸν παῖδα τοῖς καλοῖς ἡδεσθαι καὶ ἄχθεσθαι τοῖς αἰσχροῖς, οὐ μείζον οὐδὲν ἐστὶν οὐδὲ κάλλιον ἀποφῆναι τέλος ἐλευθέρῳ προσηκούσης παιδείας. ^[10]